

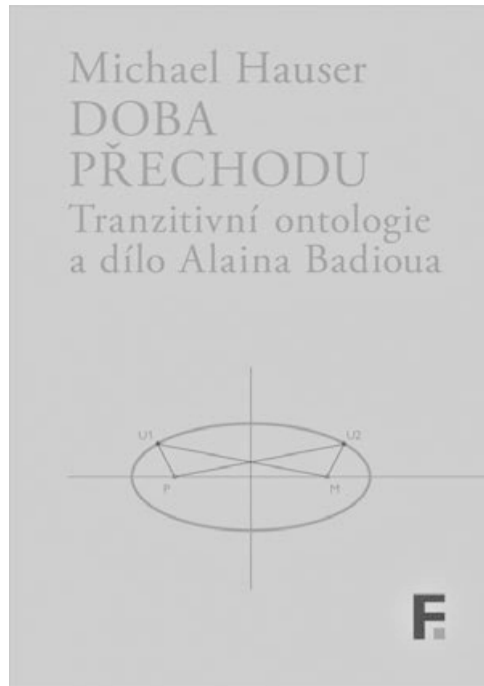
Svatava Antořová

V jaké době to vlastně žijeme? V době velkých změn, které se tváří jako příslib něčeho nového a nadějnějšího, nebo v době naprostého rozdělení dosavadních hodnot a mizení všech pevných orientačních bodů? V době rozpadu dvou stěžejních dominant – neoliberalismu a postmoderny – a jejich postupného nahrazování hybridními útvary (např. identitární hnutí či populismus), nebo v době, kdy prostě odumírá celá jedna epocha a jiná nám ještě nevyjevila svou tvář? Pravdou je nejspíš obojí. Michael Hauser toto dvojznačné období nazývá „interregnum“ a ve své nové knize *Doba přechodu s podtitulem Tranzitivní ontologie a dílo Alaina Badioua* (Filosofia, 2021) ho nejen podrobuje důkladné analýze, ale nastiňuje i možnou budoucnost.

Hned v předmluvě autor přiznává, že není jediným, kdo s termínem *interregnum*, který původně označoval časový úsek mezi úmrtím jednoho vládce a nastoupením druhého na trůn, přichází. Pro dobu, kdy „staré odumírá a nové se nemůže zrodit“, jej použil už italský filosof Antonio Gramsci (1891–1937), máje tím na mysli „dobu, v níž probíhají krizové sociální a politické procesy, které vytvářejí zablokovanou situaci. Na jedné straně způsobují rozpad a odumírání daných ekonomických a politických struktur, na druhé straně brání zrození nových struktur“. V podobném duchu s tímto termínem operují ve svých textech i polský sociolog Zygmunt Bauman (1925–2017), americký antropolog David Graeber (1961–2020) či česká ekonomka Ilona Švihlíková; a všechny tři pohled do budoucnosti více či méně děsí. Nikoli však Michaela Hausera, který periodu *interregna* vnímá (s odkazem na současného francouzského filosofa Alaina Badioua) jako nutné mezidobí mezi dvěma komunismy; tím nepodařeným, který se odporoučel z dějinné scény v roce 1989, a tím novým a lepším, který nás možná čeká.

Obzor zaplňují temné mraky

Provokativní? Iritující? Nepřijatelné? Dejte tomu... Ale jen do chvíle, než se do Hauserovy knihy začnete hlouběji. Co zaujme, je už pouhý název kapitoly „Neoliberalismus se stopami komunismu“, v níž si zopakujeme, že to byl právě neoliberalismus, „kdo využil ideály roku 1968 a významově je otočil“. Podle již zmíněného Alaina Badioua, jehož myšlenky tvoří jakési závěsné lano pro Hauserův text, šlo v roce 1968 dokonce o nové ztělesnění staré ideje komunismu, která se vážala k roku 1917, ale nic takového už nebylo možné – tento model byl vyčerpán. Nevadí, neoliberalismus dokázal „vykrást“ i odkaz radikálně emancipačních hnutí, zejména princip egalitářství (rovnostářství), na němž stavěla. A jako příklad z našich luhů a hájů Hauser uvádí kuponovou privatizaci, která z nás občanů měla udělat sobě rovné malé kapitalisty a přetvořit tím „do kapitalistické podoby projekt ekonomické demokracie, který se uskutečňoval během pražského jara“. A ačkoliv otčové kuponovky návaznost na rok 1968 na jedné straně odmítali (vzpomeňme třeba na podrážděné výroky Václava Klause, jimiž při každé příležitosti osmašedesátníky častoval), na straně druhé „hlásali myšlenku, že vlastnictví akcií je pro všechny, což byla fakticky transformovaná forma socialistické participace zaměstnanců na řízení podniků z pražského jara“. Jinými, poněkud ostřejšími slovy: Duch roku 1968 byl vybrabčen a dotesán do podoby, vyhovující manažerskému pojetí ekonomiky, tedy do podoby, „která byla v souladu s individualistickými principy neoliberalismu“. Ale nejen duch roku 1968, také duch roku 1989, který v sobě původně nesl vizi „ekonomické demokracie a samosprávy“, s ním však neoliberalové (nezřídka překabáčení kariéři komunisté – dovolím si dodat) uměli pracovat tak, že jim nakonec posloužila k prosazení úplně jiných (jejich) cílů. A opět vzpomeňme – kdy že se začalo sametové revoluci říkat, byť nikoli v úplně totožném kontextu, „ukradená revoluce“? Už o rok později, v listopadu 1990; tehdy vznikl manifest, jehož



autoři, studentští lídři (jedním z nich byl i pozdější senátor Martin Mejstřík) poukázali na fakt nenaplnění cílů listopadové revoluce, zejména na nevyrovnání se s komunistickou minulostí. Tehdy ovšem netušili, jak moc tím neoliberalům nahrávají...

Rok 1989 sice znamenal vítězství neoliberalismu, ale zároveň počátek jeho postupného odumírání. Totéž potkalo i jeho „pokrevní“ sestru – postmodernu [z důvodu její ženské

Láska, kterou je potřeba znovu vynalézt a o níž ve skutečnosti Badiouovi jde, začíná nahodilým setkáním a pokračuje vztahem dvou lidí schopných dívat se na svět očima toho druhého a být prost jakýchkoliv kalkulací.

personifikace ve svém textu volím tento termín, ačkoliv Hauser používá termín postmodernismus – pozn. aut.], která ze sebe vypudila radikální prvky, jež jí vázaly k předchozí „sekvenci komunistické ideje“, čímž ztratila svůj emancipačně subverzivní charakter a stala se pouhou ideologií. O konci postmoderny se mluví zhruba od roku 2000 a Hauser nabízí tři typy vysvětlení pro tento jev: 1. vznik hyperkapitalismu, hypertříd, hypertrhu a hyperindividualismu (s odkazem na Gillesa Lipovetského), 2. postmoderna se institucionalizovala a vytvořila akademickou mocnost (s odkazem na Raoula Eshelmana) a 3. společnost je zmitána úzkostí, nejistotou, ekonomickou krizí, klimatickou změnou, náboženským fundamentalismem, terorismem a pandemií, na něž postmoderna nedokáže nabídnout řešení (s odkazem na Nicholase Stavrise). Hauserovými shrnujícími slovy: „Časy jsou mnohem těžší než v době vzniku postmodernismu a obzor zaplňují temné mraky.“

Když postmoderna mutuje

Tyto „temné mraky“ potemněly v mých očích ještě víc, když jsem četla pasáže o takzvané identitární politice a panevropském hnutí Generace identity. Oč jde? O jakousi mutaci postmoderny, která se sice vymezuje „proti šovinismu, xenofobii, rasismu a neonacismu“, ale zároveň „se obrací proti generaci roku 1968, která podle ní nese odpovědnost za současný neutěšený stav Evropy, a odmítá její hédonistický individualismus, egoistický kariérismus, liberalismus a multikulturalismus, které údajně způsobily rozvrat evropské kultury a pocit vykořeněnosti u mladých lidí“. Mají v tom trochu hokej, vidíte? Tato dvojakost či expresivněji: obojakost vychází z postmoderního narušování hranic mezi různými uměleckými směry s tím, že identitáři navazují na tzv. Novou pravici, pro kterou je typické „narušování hranic mezi pravicovým konzervativismem, fašismem, marxismem a postmoderní levicí“. V tom je mistrem zejména zakladatel Nové pravice, francouzský intelektuál Alain de Benoist (v této rubrice jsme o něm psali už ve *Tvaru* 15/2021). Jeho myšlenky a názory nesou na jedné straně jasné stopy fašismu, ačkoliv to jeho příznivci halasně popírají, na straně druhé de Benoist bez uzardění přispívá do časopisu *Telos*, hlásícího se k tradici frankfurtské filosofické školy

a nedogmatického marxismu, jak připomíná Hauser, jenž o pár stránek dál dodává: „De Benoistova koncepce etnodiferencialismu připomíná fašismus či národní socialismus tím, že volá po určitě očistěném evropském kulturním prostoru od cizorodých elementů, ale na rozdíl od těchto historických forem politiky nevytváří mýty, které by sloužily jako základ kulturní identity, jako byl německý mýtus ‚krve a půdy‘. Pokud přijímáme termín fašismus jako označení myšlení a politiky, která usiluje o vyloučení cizorodých prvků z daného prostoru, de Benoistův fašismus je neesenční, neboť se neopírá o soubor předem definovaných hodnot. Je to fašismus, který je zdůvodněn některými jádrovými postmoderními vzorci. Vychází částečně z autorů, kteří vždy inspirovali konzervativní či fašistické myšlení, ale jejich dílo prosívá pojmovými filtry vytvořenými postmoderní filosofii.“ Jen na vysvětlenou – etnodiferencialismus (někdy také etnopluralismus) by měl být jakousi alternativou vůči multikulturalismu a globalizaci. Jak to vypadá v praxi, se můžete dočíst například na webových stránkách české pobočky Generace identity. A pravděpodobně nebudete vycházet z údivu.

Podobným hybridním útvarem je i stále rozšířenější populismus, pro nějž je charakteristická jak fragmentarizace společnosti (různé uzavřené komunity), tak snaha o určité sjednocování na základě nějaké přijaté či oprášené identity (lid, národ). A Hauser jej definuje lakonickou, ale nádhernou větou: „Tento populismus vytváří politický stav, který

ních stran provázané s potřebami kapitálu“. A půjdeme-li do důsledků, pak nebude nikterak od věci připodobnit kapital-parlamentarismus k nevěstinci; ona touha, jež je zdánlivě projevem jisté svobody, je totiž v jedinci vyvolávána pornografickým průmyslem. Kruh se uzavřel.

Avšak láska, kterou je potřeba znovu vynalézt a o níž ve skutečnosti Badiouovi jde, začíná nahodilým setkáním a pokračuje vztahem dvou lidí schopných dívat se na svět očima toho druhého a být prost jakýchkoliv kalkulací. Jedná se o budování společného světa, ale zakoušeného „z hlediska difference“. Toto upřednostnění společného před individuálním nazývá Badiou „komunistickým prvkem lásky“ a tvrdí, že „láska je minimální komunismus“. (Malá vsuvka: Možná by bylo potřeba také vynalézt nové, méně draždivé slovo místo slova „komunismus“, jehož rezonance ve vztahu k lásce je vlivem nedávné historie – s prominutím – silně odpudivá, byť Hauser v jedné poznámce pod čarou vysvětluje, že Badiou, „pokud to není nezbytné, nevolí strategii vytváření nových jmen“.) Co je na Badiouově pojetí lásky velmi odvážné a co se patrně nebude líbit konzervativcům, je filosofovo přesvědčení, že podmínkou naplnění lásky není dítě; bylo-li by tomu tak, potom „by se popřela možnost budování společného světa, tedy pravda lásky u bezdětných párů, homosexuálů a dalších typů vztahu, z nichž nemohou vzejít vlastní děti“. Láska, jak ji „vynalézá“ Badiou, je v rozporu s láskou coby smluvním vztahem (manželství, rodina) i s láskou coby individualistickou touhou, z čehož vyplývá, že v ideologii současných vztahů „nemá adekvátně přidělené místo“. Nacházíme-li se v období *interregna*, kdy „staré odumírá a nové se nemůže zrodit“, jak uvedeno výše, pak ani nemůže mít. To se týká i politiky a umění. Ani Badiou, ani Hauser však neztrácejí naději, že nové se nakonec zrodí. Pro tuto chvíli je nutné alespoň o tom snít. „Podle Badiouových slov snění brání tomu, abychom nepropadli nihilistické představě, že budoucnost neexistuje, a umožňuje nám ‚projt bolestnými roky intervalové periody‘“, uzavírá Hauser. ■

je i není liberálně-demokratický, a zároveň je i není autoritativní.“ Jako by postmoderna, na rozdíl od svého „pokrevního bratra“, neoliberalismu, namísto odumírání naopak v různých intencích stále dokola ožívala... A je-li de Benoist mistrem v identitární obojakosti, pak naprostým šampionem v populistickém přepínání mezi zdánlivě protichůdnými diskursivními kódy je moskevský Kreml, jenž díky tomuto přepínání ve stylu, jak se co a kdy hodí, „může oslovovat pravicové nacionalisty, kteří si cení odporu Ruska vůči EU, radikální levici, kterou přitahuje ruské odmítní světové americké hegemonie, i náboženské konzervativce, kteří vítají kampaně Kremle proti homosexualitě“.

Znovu vynalézt lásku

Ale pojďme už k samotnému Badiouovi, jehož filosofii pravd v období *interregna* autor věnoval závěrečnou část knihy. Jedná se o pravdy politické, umělecké a o pravdy lásky – ty všechny se podle Badioua v *interregnu* uzavřely –, a o pravdy matematické, které se naopak rozvíjejí dál. Nedá mi to, abych se nezastavila u pravd lásky, uvozených mottem z Rimbauda, že „lásku je třeba znovu vynalézt“, neboť pasáže těmto pravdám věnované považují za nejkrásnější z celého Hauserova textu. Začneme u dvou dominantních pojetí, na něž francouzský filosof lásku dělí: láska jako smluvní vztah a láska jako touha. První je postaveno na směně mezi dvěma lidmi a odpovídá pojetí liberálně pravicovému, kdy se dva jedinci „chovají jako sebeinvestující lidský kapitál, který v partnerském vztahu investuje do druhého člověka svůj čas, city a peníze, a očekává, že se mu tato investice vyplatí“. Druhé je postaveno na neustálém naplňování sexuální touhy a odpovídá pojetí liberálně levicovému, v jehož zájmovém středu stojí „demokratické právo jednotlivce na sexuální uspokojení“. Obě tato pojetí se setkávají v pornografii, která sexuálně uspokojuje jednotlivce a zároveň přináší zisk kapitalistům. „Levicově liberální právo na uspokojení se naplňuje na základě liberálně pravicové ‚smlouvy‘, která legalizuje vykořisťování těla pornografickým průmyslem.“ dodává Hauser. Toto propojení umožňuje současná podoba demokracie, kterou Badiou nazývá kapital-parlamentarismem, „v němž jsou vlada zákona (ústava) a mnohost parlament-



Michael Hauser (1972)

je filosof, překladatel a vysokoškolský pedagog. Působí na Katedře občanské výchovy a filozofie PF UK v Praze a zaměřuje se na kapitalismus a postmodernismus v éře globalizace. V roce 2002 založil občanské sdružení Socialistický kruh (SOK), v roce 2006 byl jedním z iniciátorů výzvy *Jsem občan!* upozorňující na defekty demokracie v ČR, v letech 2014–2020 byl členem Rady ČT. Je autorem řady překladů, např. Slavoj Žižek: *Nepolapitelný subjekt* (Luboš Marek, 2007) nebo Theodor W. Adorno – Max Horkheimer: *Dialektika osvícenství* – ve spolupráci s M. Váňou (OIKOYMENH, 2008) a knih, např. *Prolegomena k filosofii současnosti* (Filosofia, 2008), *Cesty z postmodernismu* (tamtéž, 2012), *Kapitalismus jako zombie* (Rybka Publishers, 2012) – reflektovali jsme ve *Tvaru* 5/2013 – nebo *Katarze* (Novela bohemia, 2015).